

بررسی تاثیرپذیری عملکرد تحصیلی دانش آموزان در دوران بیماری همه گیر COVID-19، از متغیرهای هوش معنوی - اخلاقی و سازگاری در اجتماع

علیرضا بزرگ زاده*^۱، شبنم شاهدوستی^۲، مهدیه منوچهری^۳

^۱مدرس دانشگاه پیام نور، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، کرج، ایران.

^۲دانشجوی کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، کرج، ایران.

^۳دانشجوی کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، کرج، ایران.

* نویسنده مسئول: دکتر علیرضا بزرگ زاده

چکیده

زمینه پژوهش: بروز بیماری COVID-19، بر بخش آموزش سایه افکنده است، زیرا مدارس، دانشگاه ها و موسسات آموزشی را وادار کرده است درهای خود را ببندد تا شانس گسترش آن کاهش یابد. با توجه به این بحرانی که جهان تجربه می کند، مدارس به سمت آموزش الکترونیکی به عنوان گزینه مناسب تر برای اطمینان از تداوم روند آموزشی روی آورده اند که به طور مستقیم می تواند عملکرد تحصیلی را تحت تاثیر قرار دهد. در این میان باید دید عملکرد تحصیلی از چه مواردی می تواند برای بهبود خود کمک بگیرد. هدف پژوهش: بر همین اساس مطالعه حاضر با هدف بررسی تاثیرپذیری عملکرد تحصیلی دانش آموزان در دوران بیماری همه گیر COVID-19، از متغیرهای هوش معنوی - اخلاقی و سازگاری در اجتماع انجام شد. روش پژوهش: این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نوع بررسی به صورت میدانی، از لحاظ تحلیل داده ها از نوع توصیفی-همبستگی بود که جامعه آماری این پژوهش را دانش آموزان دختر مقطع دبیرستان (پایه چهارم تجربی) ناحیه ۳ کرج با حجم ۱۲۰۰ دانش آموز تشکیل داد که با بهره گیری از جدول مورگان تعداد ۲۹۱ دانش آموز سال چهارم به عنوان نمونه در نظر گرفته شد. به منظور گردآوری داده ها از پرسشنامه های سازگاری بل (۱۹۶۲)، پرسشنامه هوش اخلاقی لیک و کیل (۲۰۰۵)، پرسشنامه هوش معنوی SISRI (۲۰۰۸) بهره جسته شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS بهره گرفته شد. یافته های پژوهش: نتایج حاصل از آزمون همبستگی نشان داد که تمامی مولفه های هوش معنوی، هوش اخلاقی و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع دبیرستان رابطه مثبت و معناداری ($P < 0.01$) وجود دارد. همچنین نتایج آزمون رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام نشان داد که سه متغیر پیش بین؛ سازگاری کلی، تفکر وجودی انتقادی و بخشش خود می توانند ۴۵/۷ درصد از تغییرات مربوط به "عملکرد تحصیلی" دانش آموزان را تبیین نمایند ($R^2 = 0/457$).

واژگان کلیدی: دوران همه گیری COVID-19، سازگاری اجتماعی، عملکرد تحصیلی، هوش اخلاقی، هوش معنوی..

¹ Bell Adjustment Inventory (BAI)

مقدمه

در میان بیماری همه گیر COVID-19، مدارس و دانشگاه ها در ابتدا به دوره های آنلاین و دوره های ترکیبی روی می آورند. این یک مسئله بالقوه است زیرا تجربه سنتی یادگیری که دانش آموزان از حضور در یک کلاس، انتظار دارند را مختل می کند. اختلال همه گیر و ناگهانی در یادگیری سنتی در کلاس ممکن است باعث تغییرات نامطلوب در سطح عملکرد تحصیلی دانش آموز شود. تحقیقات نشان داده است که در دوره های آنلاین، اغلب دانش آموزان با سازگاری کمتری، اضطراب بالاتر و عملکرد تحصیلی پایین تری برخوردار بوده، که این نشان دهنده یک رابطه مشکل ساز در بین دانش آموزان در این دوره و افت عملکرد تحصیلی آنان است (ایزیبیئو^۲، ۲۰۲۱). بیماری همه گیر COVID-19 باعث ایجاد اختلال گسترده ای در نحوه ارائه دوره های آموزشی در مدارس و موسسات آموزش عالی سنتی شده است. بر خلاف انتقال از آموزش حضوری به آموزش آنلاین، تغییر در آموزش از راه دور به طور ناگهانی و با سرعت بالا - به دلیل شرایط بحرانی - ناگهان و به صورت غیر برنامه ریزی شده اتفاق افتاد. شواهد بدست آمده اخیر موید، افزایش عملکرد تحصیلی دانش آموزان در آموزش از راه دور اضطرابی است اما باید به عوامل زمینه ای توجه شود (ایگلکسیا-پراداس و همکاران^۳، ۲۰۲۱)، یکی از عوامل مهم در عملکرد دانش آموزان هوش آن ها بویژه هوش معنوی (پیزرو و همکاران^۴، ۲۰۲۰) و سازگاری اجتماعی آن ها (فراهان و هاراندی^۵، ۲۰۲۱) است. یکی از مواردی که باید به آن ها توجه داشت لزوم بررسی همزمان هوش معنوی با هوش اخلاقی است. به طوری که بررسی ها نشان می دهد که بهبود سطح اخلاقیات می تواند بر بهبود هوش معنوی هیجانی افراد بیافزاید و همین امر لزوم بررسی همزمان این دو متغیرها یعنی هوش معنوی - اخلاقی را در بین مطالعات اخیر بیشتر کرده است (کاملودین و همکاران^۶، ۲۰۲۰).

از سویی؛ یکی از عوامل مهم ابعاد مختلف توسعه، نظام آموزشی کشور است که برای پرورش و آموزش نسل جدید هزینه های بسیار بالایی را متحمل می شود. هزینه هایی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم بر دوش مردم قرار دارد. اگر نظام آموزشی کشور کارآمد و اثر بخش باشد، در ازای هزینه های صرف شده درآمدهای مادی و معنوی عاید مردم و جامعه خواهد شد و چنان چه نظام آموزشی کارآمدی لازم را نداشته باشد، هزینه ها بی جهت به هدر خواهد رفت و استعداد های دانش آموزان و توانایی های آنها که مورد نیاز جامعه است از قوه به فعل نخواهد رسید. در آموزش و پرورش، دوره متوسطه از اهمیت شایانی برخوردار است. از یک سو دانش آموزان در حال طی کردن دوران بلوغ هستند که به نوبه خود دغدغه استرس های ناشی از آن را محتمل می شوند و از سوی دیگر تغییر دوره تحصیلی دانش آموزان، متفاوت بودن شیوه های آموزش و مهمتر از آنها مسأله انتخاب رشته، ادامه تحصیل و اشتغال و تشکیل زندگی در آینده، همگی استرس هایی را به همراه دارد که در عملکرد تحصیلی دانش آموزان مؤثر هستند (فراهنگ پور و همکاران، ۱۳۹۰). هم چنین یکی از مسایل مهم در آموزش و پرورش، مساله پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می باشد. پیشرفت تحصیلی در نظام آموزشی از اهمیت والایی برخوردار است. پژوهشگران تلاش کرده اند تا عواملی که عملکرد یاد گیرندگان را بهبود و ارتقا می دهند، شناسایی نمایند (بیابانگرد، ۱۳۸۷).

در همین ارتباط فراهنگ پور و همکاران، (۱۳۹۰) بیان می دارند که از جمله عوامل مهمی که به صورت مستقیم می تواند در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر بگذارد، هوش معنوی آموزان می باشد. همچنین میتوان اشاره نمود هوش معنوی یکی از مفاهیمی است که در پرتو توجه و علاقه جهانی روانشناسان به حوزه دین و معنویت، مطرح شده و توسعه پیدا کرده است. هوش معنوی سازه های معنویت و هوش را درون یک سازه جدید ترکیب می کند (امونس^۷، ۲۰۰۹). هوش معنوی از راه های چندگانه برای شناخت و درک استفاده می کند و سعی بر این دارد تا زندگی ذهن و روح را با زندگی بیرونی و کاری انسان ها به هم پیوند دهد (وگان^۸، ۲۰۰۲). در واقع، هوش معنوی باعث استفاده بهینه از هوش ادراکی و هوش عاطفی می شود (آنیماساهون^۹، ۲۰۱۵). در این راستا صمدی (۱۳۸۵) در پژوهشی تحت عنوان «هوش معنوی» بیان می کند که کشف وجود تجربه های معنوی افراد، تعیین حوزه قلمروهای ویژه در اعصاب، وجود منطقه خدا در ساختار مغز و

² Eusebio

³ Iglesias-Pradas et al.

⁴ Tizro et al

⁵ Farahan & Harandi

⁶ Kamaluddin et al.

⁷ Emmons

⁸ Vaughan

⁹ Animasahun

ساختار معماری مغز در حل مساله، زمینه هایی را برای باور پذیری وجود هوش معنوی به دست می دهد. با توجه به پژوهش های صورت گرفته مشاهده می گردد که بین برخورداری دانش آموزان از هوش و موفقیت تحصیلی آنان می توان رابطه ای را مشاهده نمود در همین زمینه لوپن(۲۰۰۸) در تحقیقی که به میزان همبستگی بین هوش و پیشرفت دروس مختلف در میان دانش آموزان دوره های راهنمایی پرداخته، به این نتیجه دست یافت که میزان همبستگی بین آنها ۵۰+ درصد است. لوپن(۲۰۰۸) در ادامه بیان می دارد که البته ممکن است این مقدار در دوره های دبیرستان و دانشگاه کاهش پیدا کند و انواع دیگری از هوش نیز نتایج دیگری را گزارش نماید که نیازمند پژوهش بیشتری است(به نقل از توحیدی، ۱۳۸۹). بر همین اساس در این مطالعه به بررسی تاثیر احتمالی برخورداری از هوش معنوی با عملکرد تحصیلی در مقطع دوره های متوسطه پرداخته می شود. رابطه احتمالی بین این دو متغیر را می توان در پژوهش های ذیل تعقیب نمود. گرین و نوبل^{۱۰}، (۲۰۱۰) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که دانشجویانی که باورهای معنوی قویتری داشتند نسبت به دانشجویانی که باورهای مادی گرا داشتند، روحیه آماده تری برای کسب تجربیات جدید، یادگیری و اهداف زیادی داشتند و نسبت به مسائل و مشکلات کمتر نگران بودند.

در تحقیقی دیگر جین و پوروهیت^{۱۱} (۲۰۰۶) رابطه بین باورهای معنوی و سنجش هوش و ویژگی های شخصیتی را مطالعه کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که عقاید و باورهای معنوی باعث افزایش میزان یادگیری و استفاده از دانش آموخته شده می شود. هم چنین با توانایی و مهارت های روان شناختی آموخته شده است که افراد می توانند با شرایط جدید خود را وفق دهند. این توانایی ها شامل حافظه، سرعت پردازش بیان، قدرت تجسم، آنالیز ادراکی انگیزه و پشتکار می باشد. بر همین اساس به نظر می رسد بتوان رابطه ای را بین برخورداری دانش آموزان از هوش معنوی و عملکرد تحصیلی آنان مشاهده نمود. یکی دیگر انواع هوش که با هوش معنوی می تواند دارای قرابت باشد، هوش اخلاقی است که در این پژوهش در کنار هوش معنوی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

هوش در معنای عام خود به توانایی تفکر، یادگیری و ظرفیت سازگاری با موقعیت جدید قلمداد شده که دارای ابعاد متفاوت عقلی، هیجانی، معنوی و اخلاقی است. در این میان، امروزه، هوش اخلاقی به واسطه تأثیرات وسیعش بر سایر حیطه ها مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است(بهرامی^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۲).

هوش اخلاقی برای اولین بار توسط بوربا (۲۰۰۵) و در رشته روانشناسی وارد شد. وی هوش اخلاقی را ظرفیت و توانایی درک درست از نادرست، داشتن اعتقادات قوی اخلاقی و عمل به آن ها و هم چنین، رفتار در جهت صحیح تعریف کرده است(بوربا^{۱۳}، ۲۰۰۵). همچنین کریمی (۱۳۹۷) بیان داشته که هوش اخلاقی به این نکته اشاره دارد که اصول اخلاقی حاصل وراثت نیست بلکه افراد یاد میگیرند که چگونه خوب باشند. هوش اخلاقی به مثابه ی یک راهنما برای رفتار و اعمال انسان عمل کرده و کمک می کند که اعمال هوشمندانه بهینه ای داشته باشیم که این مهم در زمینه های مختلف علمی و شغلی می تواند موثر باشد. در ارتباط با تاثیر احتمالی هوش اخلاقی بر روی عملکرد تحصیلی می توان به پژوهشی که محمدی (۱۳۹۳) در ارتباط با تاثیر هوش اخلاقی بر عملکرد تحصیلی در سطح افراد دارای تحصیلات آکادمیک پرداخته اشاره داشت که نتایج این مطالعه نشان می دهد که هوش اخلاقی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه معنی دار و مستقیمی دارد. فریدونی و همکاران (۱۳۹۲) نیز در پژوهش خود به طور غیر مستقیم به این نتیجه دست یافته اند که برخورداری از هوش اخلاقی در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه ارومیه با شیوه های تدریس آنان و متعاقبا عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه وجود دارد. بر همین اساس می توان بیان داشت که به نظر می رسد بتوان بین عملکرد تحصیلی دانش آموزان نیز با برخورداری آنان از هوش اخلاقی رابطه ای را مشاهده نمود.

همچنین در پژوهش حاضر متغیر سومی نیز به مبنی بر سازگاری اجتماعی دانش آموزان و عملکرد تحصیلی مورد مطالعه قرار خواهد گرفت. بر اساس نظر بهرامی^{۱۴} و همکاران (۲۰۱۲)، هوش در معنای عام خود به توانایی و ظرفیت سازگاری با موقعیت جدید قلمداد می گردد و برخورداری از انواع هوش در چگونگی تعامل و سطح سازگاری افراد موثر بوده و می توان همواره دو موضوع سازگاری و برخورداری از انواع سطح هوش را در کنار یکدیگر یاد نمود. بدون داشتن سازگاری بسیاری از نیازهای اساسی انسان تامین نمی گردد. افزون بر آن، به علت عدم امکان انطباق با شرایط و موقعیت های مختلف، فرد از سوی جامعه به شدت طرد می گردد و این مهم بر روی جنبه های مختلف علمی و شغلی

¹⁰ Green & Noble

¹¹ Jain, M. & Purohit

¹² Bahrami

¹³ Borba

¹⁴ Bahrami

تاثیرگذار است (کازمی و همکاران، ۱۳۹۲). در تحقیقی که شبستری و همکاران (۱۳۹۲) انجام دادند سازگاری اجتماعی را به عنوان مهمترین نشانه سلامت روان مطرح نموده و بر همین اساس آن را از جمله مباحثی می داند که توجه بسیاری از روانشناسان را به خود جلب نموده است. رشد اجتماعی، مهمترین جنبه رشد هر شخص محسوب می گردد و معیار اندازه گیری رشد اجتماعی فرد، میزان سازگاری او با دیگران است. خودیادفر^{۱۵} (۲۰۱۰) سازگاری اجتماعی را مترادف با مهارت اجتماعی توصیف نموده که عبارت است از توانایی برقراری ارتباط متقابل با دیگران به طریقی خاص که در عرف جامعه قابل قبول باشد. در ارتباط احتمالی تاثیر سازگاری دانش آموزان بر روی عملکرد تحصیلی، رابینسون و همکاران^{۱۶} (۲۰۰۹) بیان داشته که رشد اجتماعی، نه تنها در سازگاری با اطرفیانی که فرد با آن ها در ارتباط است موثر می باشد، بلکه در میزان موفقیت شغلی و تحصیلی شخص نیز می تواند تاثیرگذار باشد. مطالعه والاس^{۱۷} نیز (۲۰۱۱) که بر روی دانشجویان صورت گرفته نشان می دهد که موفقیت تحصیلی با سازگاری روانشناختی در ارتباط است.

اما با توجه به مطالعه مروری صورت گرفته در سایر پژوهش های مرتبط می توان بیان داشت که تا کنون مطالعه ای به صورت مستقیم و مستقل، بویژه در داخل در تعیین رابطه بین هوش معنوی، هوش اخلاقی و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان بویژه در این دوره خاص یعنی در دوران بیماری همه گیر COVID-19، صورت نگرفته و مطالعات معدودی نیز که در خارج از کشور انجام گرفته در اغلب در سطح دانشجویان صورت گرفته است. بر همین اساس پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیرپذیری عملکرد تحصیلی دانش آموزان در دوران بیماری همه گیر COVID-19، از متغیرهای هوش معنوی - اخلاقی و سازگاری در اجتماع انجام شد.

بنابراین هدف سه گزاره در قالب سه فرضیه تحقیق مورد آزمون قرار گرفت: (۱) بین ابعاد هوش معنوی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان در دوران همه گیری کرونا، رابطه وجود دارد. (۲) بین ابعاد هوش اخلاقی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان در دوران همه گیری کرونا، رابطه وجود دارد. (۳) بین سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان در دوران همه گیری کرونا، رابطه وجود دارد.

ادامه این مقاله بدین شرح است: در ادامه نسبت به بررسی سوابق تحقیق داخلی و خارجی پرداخته شده است. بخش سوم از این مقاله به ارائه روش شناسی پژوهش می پردازد و در بخش چهارم نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل داده ها ارائه شده اند. در نهایت در بخش پنجم نیز یافته های این پژوهش مورد مقایسه با مطالعات پیشین قرار گرفته و در ارتباط با آن ها بحث و تبیین صورت گرفته است.

۲. مبانی نظری و تجربی

۲.۱. مبانی نظری پژوهش (ادبیات و نظریه ها)

رابطه هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان

یکی از عوامل مهم ابعاد مختلف توسعه، نظام آموزشی کشور است که برای پرورش و آموزش نسل جدید هزینه های بسیار بالایی را متحمل می شود. هزینه هایی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم بر دوش مردم قرار دارد. اگر نظام آموزشی کشور کارآمد و اثر بخش باشد، در ازای هزینه های صرف شده درآمدهای مادی و معنوی عاید مردم و جامعه خواهد شد و چنان چه نظام آموزشی کارآمدی لازم را نداشته باشد، هزینه ها بی جهت به هدر خواهد رفت و استعداد های دانش آموزان و توانایی های آنها که مورد نیاز جامعه است از قوه به فعل نخواهد رسید. در آموزش و پرورش، دوره متوسطه از اهمیت شایانی برخوردار است. از یک سو دانش آموزان در حال طی کردن دوران بلوغ هستند که به نوبه خود دغدغه استرس های ناشی از آن را محتمل می شوند و از سوی دیگر تغییر دوره تحصیلی دانش آموزان، متفاوت بودن شیوه های آموزش و مهمتر از آنها مسأله انتخاب رشته، ادامه تحصیل و اشتغال و تشکیل زندگی در آینده، همگی استرس هایی را به همراه دارد که در پیشرفت یا افت تحصیلی دانش آموزان مؤثر هستند. هم چنین یکی از مسایل مهم در آموزش و پرورش، مساله پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می باشد. پیشرفت تحصیلی در نظام آموزشی از اهمیت والایی برخوردار است. پژوهشگران تلاش کرده اند تا عواملی که عملکرد یادگیرندگان را بهبود و ارتقا می دهند، شناسایی نمایند. از جمله عوامل مهمی که به صورت مستقیم می توانند در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر بگذارد، هوش معنوی دانش آموزان می باشد (بیابانگرد، ۱۳۸۷).

¹⁵ Khodayarfar

¹⁶ Robbinson

¹⁷ Valas

هوش معنوی از راه های چندگانه برای شناخت و درک استفاده می کند و سعی بر این دارد تا زندگی ذهن و روح را با زندگی بیرونی و کاری انسانها به هم پیوند دهد (وگان^{۱۸}، ۲۰۰۲). برخی محققان، انگیزه پیشرفت را بیشتر درونی تلقی کرده اند و آن را در ارتباط با موفقیت و شکست تعریف کرده اند تا بر مبنای تأیید و عدم تأیید، مثلاً، وایت^{۱۹} (۱۹۵۹) معتقد است که در جریان رشد، موجود زنده مرتباً نیازی درونی به مقابله با محیط را به نمایش می گذارد. از دید وایت، انگیزه شایستگی، رفتارهایی چون کنجکاوی، تسلط یافتن و دستکاری کردن محیط را در بر می گیرد. یادگیری و پیشرفت تحصیلی، به هر میزانی که در خدمت مقابله مؤثر با محیط باشند و شامل تجربه های باشند که تازه و جالب بوده، حس کارآیی را در شخص بالا ببرند، به همان میزان برای آنها از لحاظ درونی انگیزه وجود خواهد داشت. اما نیاز برای احساس کارآیی ضرورتاً در جهت پی گیری کارهای تحصیلی هدایت نمی شود (کریمی، ۱۳۹۷). گاردنر معتقد است یک نوع واحد و یکپارچه هوش نیست که موفقیت در زندگی را تضمین می کند، بلکه طیف گسترده ای از هوش وجود دارد که سبب موفقیت فرد در حیطه های مختلف می شود. بنابر این دانستن این که شخص فارغ التحصیل ممتازی است، تنها به این معنی است که او در جنبه هایی که با نمره سنجیده می شود بسیار موفق بوده است، اما درباره این که او به فراز و نشیب های زندگی چه واکنشی نشان می دهد، چیزی به ما نمی گوید (گاردنر^{۲۰}، ۱۹۹۳). دانش آموزانی که انگیزه پیشرفت دارند، در مقایسه با دانش آموزانی که انگیزه پیشرفت کمی دارند، به مدت طولانی تر در انجام دادن تکلیف استقامت می کنند و به جای این که شکست خودشان را به عوامل بیرونی مانند دشواری تکلیف یا شانس نسبت دهند، آن را به تلاش نکردن (وضعیت درونی و تغییر پذیر) نسبت می دهند و تلاش خود را دو چندان می کنند تا موفق شوند (اسلاوین^{۲۱} ترجمه سیدمحمدی، ۱۳۸۵).

ارتباط هوش معنوی با اضطراب امتحان در دانشجویان

یکی از نگرانی های نظام آموزشی، اضطراب امتحان است. اغلب دانشجویان نمرات خوبی در طول ترم دارند اما در امتحانات پایان ترم با افت نمره مواجه می شوند که ممکن است به علت سطح بالای اضطراب آنها باشد (حشمت و همکاران^{۲۲}، ۲۰۰۸). سالانه حدود ۱۰ میلیون دانش آموز در مقطع پیش دانشگاهی اضطراب امتحان را تجربه می کنند. ۱۵٪ از دانشجویان دانشگاه های آمریکا تجربه اضطراب امتحان را دارند (صبحی و همکاران، ۲۰۰۸). اضطراب امتحان به عنوان یک پدیده متداول و مهم آموزشی، رابطه تنگاتنگی با عملکرد تحصیلی دارد و نتایج امتحانات نیز تأثیر به سزایی بر جنبه های مختلف زندگی فرد دارد (مک دونالد^{۲۳}، ۲۰۰۱). در واقع به نظر می رسد که دلیل افت تحصیلی بسیاری از دانشجویان ناتوانی در یادگیری یا ضعف هوشی نیست بلکه ناشی از سطح بالای اضطراب امتحان است (ادواردز و همکاران^{۲۴}، ۲۰۱۰). فردی با سطح بالای اضطراب امتحان، در افکار منفی غرق می شود که این افکار روی مقایسه عملکرد با دیگران، نتایج شکست و عدم موفقیت، سطح پایین اطمینان در عملکرد، نگرانی افراطی بیش برآورد شده، احساس عدم آمادگی برای امتحان و فقدان خود ارزشی متمرکز می شود (ایبرگن^{۲۵}، ۲۰۱۰). در چند دهه گذشته معنویت به صورتی روز افزون توجه روانشناسان و متخصصان بهداشت روانی را به خود جلب کرده است. چنین به نظر می رسد که مردم جهان، بیش از پیش به معنویت و مسائل معنوی گرایش دارند و روان شناسان و روان پزشکان نیز به طور روز افزون در می یابند که استفاده از روش های سنتی و ساده، برای درمان اختلالات روانی کافی نیست (افروز و همکاران^{۲۶}، ۲۰۰۹). در این میان مفهوم هوش معنوی دربردارنده نوعی سازگاری و رفتار حل مسأله است که بالاترین سطوح رشد را در حیطه های مختلف شناختی، اخلاقی، هیجانی و بین فردی شامل می شود و فرد را در جهت هماهنگی با پدیده های اطرافش و دستیابی به یکپارچگی درونی و بیرونی یاری می نماید (غباری و همکاران^{۲۷}، ۲۰۰۷). هوش معنوی به واسطه کنش آن در یکپارچه کردن هوش عقلانی و هوش هیجانی، تعامل بین فرآیندهای تفکر

¹⁸ Vaughan

¹⁹ White

²⁰ Gardner

²¹ Slavin

²² Hashmat

²³ McDonald

²⁴ Edwards et al.

²⁵ Eybergen

²⁶ Afrouz

²⁷ Ghobari

منطقی و هیجان را تسهیل می کند و این قابلیت را نیز دارد که نتیجه تعامل آنها را به کلی تغییر دهد و بدین واسطه، موجب رشد و دگرگونی شخصی شود (عابدی^{۲۸}، ۲۰۰۹).

رابطه میان سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی

سازگاری اجتماعی که به عنوان مهمترین نشانه ی سلامت روان مطرح شده از جمله مباحثی است که توجه بسیاری از روانشناسان به خصوص مربیان را به خود جلب کرده است. رشد اجتماعی، مهمترین جنبه ی رشد هر شخص محسوب می شود. معیار اندازه گیری رشد اجتماعی فرد، میزان سازگاری او با دیگران است. رشد اجتماعی، نه تنها در سازگاری با اطرافیانی که فرد با آنها در ارتباط است موثر است، بلکه در میزان موفقیت شغلی و تحصیلی شخص نیز تاثیر دارد (رابینسون و رابینسون^{۲۹}، ۲۰۰۹). مطالعه ی والاس^{۳۰} در سال ۲۰۰۱ نشان داد که موفقیت تحصیلی با سازگاری روانشناختی ارتباط دارد و پسران نسبت به دختران، از نظر سازگاری روان شناختی وضعیت بهتری دارند. پژوهش های متعدد نشان داده اند که اضطراب، عدم اعتماد به نفس، بر روی سازگاری شخصی و اجتماعی، پیشرفت تحصیلی دانشجویان تاثیر گذار است لذا موجب می شود که تعدادی از دانشجویان نتوانند به موقع دوره ی تحصیلی خود را به اتمام برسانند و نیز سبب دگرگونی در روحیه و نهایتا ایجاد نگرانی و ناپایداری هیجانی می شود که سازگاری روان شناختی و اجتماعی آنها را به مخاطره می اندازد. از آنجایی که یکی از اهداف عالی آموزش، ایجاد شرایط مناسب به منظور دستیابی به بالاترین پیشرفت تحصیلی است. اگر دانشجو در جمع همکلاس ها فاقد جایگاه اجتماعی مطلوب باشد نهایتا کسب دانش و پیشرفت تحصیلی وی مختل می شود (شعاری نژاد^{۳۱}، ۲۰۰۸).

پیشرفت تحصیلی عبارت است از موفقیت دانشجویان در یک یا چند موضوع درسی، چنین پیشرفت هایی توسط آزمون های میزان شده تحصیلی اندازه گیری می شود. همچنین این اصطلاح بر پیشرفت فرد در کلاس، آن طور که در دانشگاه ارزیابی می شود دلالت دارد. پیشرفت تحصیلی دست یابی به اهداف آموزشی مورد نظر در آن دوره ی تحصیلی است. با اندازه گیری پیشرفت تحصیلی که تعیین کننده ی مقادیر کمی دست یابی به پیشرفت تحصیلی می باشد، می توان حدود دست یابی به اهداف آموزش را مشخص نمود. وقتی صحبت از پیشرفت تحصیلی می شود بسیاری از والدین، متولیان، متخصصین تعلیم و تربیت روی نمرات تاکید می ورزند (جانسون^{۳۲}، ۲۰۰۰). اکثر مطالعات نشان داده اند که بین سازگاری اجتماعی افراد و عوامل محیطی - اجتماعی - تربیتی، رابطه ی معناداری وجود دارد (ایویت و همکاران^{۳۳}، ۲۰۰۰).

۲.۲. مبانی تجربی پژوهش

پیشینه تحقیق داخلی

عابدینی و برات دستجردی (۱۳۹۴) در پژوهش خود به بررسی نقش دینداری و هوش معنوی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان با توجه به تفاوت های جنسیتی پرداختند. طرح پژوهش از نوع غیرآزمایشی یا توصیفی بود. نمونه پژوهش شامل ۱۵۰ نفر از دانشجویان کارشناسی دانشگاه اصفهان (۷۰ دختر و ۸۰ پسر) بود که با روش نمونه گیری خوشه ای تصادفی انتخاب شده بودند. ابزارهای مورد استفاده شامل مقیاس سنجش دینداری و پرسشنامه هوش معنوی بود. داده ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون چندگانه و تحلیل واریانس چند متغیری تحلیل شد. نتایج نشان داد که دینداری بر عملکرد تحصیلی دانشجویان تأثیر معناداری نداشت، در حالی که هوش معنوی پیش بینی کننده قدرتمندی برای عملکرد تحصیلی دانشجویان بود. نمره های دانشجویان دختر در هوش معنوی و دینداری بالاتر از دانشجویان پسر بود. غلامی (۱۳۹۴) در تحقیقی به بررسی رابطه هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان متوسطه پرداخت. نتایج نشان داد که هوش معنوی با عملکرد تحصیلی رابطه ی معناداری دارد. همچنین، بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد. غفاری (۱۳۹۴) در تحقیقی به بررسی ارتباط هوش اجتماعی و اخلاقی با عملکرد تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی شهرستان های مراغه پرداخت. نتایج نشان داد که با توجه به ارتباط مستقیم عملکرد تحصیلی با مولفه های هوش اخلاقی، به نظر می رسد هوش اخلاقی باعث افزایش عملکرد تحصیلی دانشجویان می شود. قرمزی (۱۳۹۳) در مطالعه خود در رابطه هوش اخلاقی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دبیرستان های عشایری شیراز، بیان داشت که بین هوش اخلاقی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه مثبت معنی دار وجود دارد. همچنین

²⁸ Abedi

²⁹ Robbinson & Robbinson

³⁰ Valas

³¹ Shoarinejad

³² Johnson

³³ Iwata

بین ابعاد هوش اخلاقی به جز راستگویی با عملکرد تحصیلی رابطه مثبت معنی دار وجود دارد. مکفی (۱۳۹۲) در پژوهشی به مطالعه ی رابطه هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر مقطع متوسطه شهرستان میناب پرداخت. تایج نشان دادند که هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری دارد و زندگی معنوی و درک با سرچشمه هستی (مولفه هوش معنوی) قادر به پیش بینی عملکرد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی می باشند. خرمی راد و همکاران (۱۳۹۲) تحقیقی را تحت عنوان ارتباط هوش معنوی با اضطراب امتحان در دانشجویان پرستاری و مامایی به انجام رسانیدند. ارتباط معنادار و معکوس بین اضطراب امتحان و نمره کل هوش معنوی دیده شد. همچنین از بین ابعاد هوش معنوی؛ بعد خودآگاهی، عشق و علاقه و پرداختن به سجایای اخلاقی بیش ترین تأثیر را بر اضطراب امتحان داشت و کلیه ابعاد هوش معنوی با نمره کل هوش معنوی ارتباط مستقیم معناداری نشان دادند. رئیس و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیق خود به مطالعه ارتباط هوش معنوی با شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم پرداختند و بیان داشتند که هوش معنوی بالاتر با شادکامی بیشتر و پیشرفت تحصیلی دانشجویان همراه بود. بصیر شبستری و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیق خود به بررسی رابطه میان سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دندان پزشکی قزوین پرداختند. یافته های تحقیق نشان داد که بین جنسیت و سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی رابطه ی معناداری وجود نداشت. بیشترین نمره ی میانگین سازگاری در دانشجویان با پیشرفت تحصیلی ثابت دیده شد. بین پیشرفت تحصیلی و سازگاری اجتماعی و مولفه های اجتماعی شدن و مسوولیت پذیری رابطه ی معناداری یافت نشد.

پیشینه تحقیق خارجی

مایر (۲۰۱۳)^{۳۴} در مطالعه ای در رابطه هوش اخلاقی و عملکرد تحصیلی نشان داد که با افزایش هوش اخلاقی می توان عملکرد تحصیلی دانشجویان را تقویت کرد. حسینی پور و رنج دوست^{۳۵} (۲۰۱۳) تحقیقی در رابطه هوش اخلاقی با پیشرفت تحصیلی به انجام رسانید. یافته ها نشان داد که رابطه هوش اخلاقی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مثبت و معنی دار می باشد. برنی و تاکی^{۳۶} (۲۰۱۲) در تحقیقی که به مطالعه ی رابطه رشد اخلاقی و پیشرفت تحصیلی پرداخت. در این مطالعه بین پیشرفت تحصیلی و رشد اخلاقی در دختران نوجوان رابطه مثبت و معنی دار مشاهده شد. شریفی^{۳۷} (۲۰۰۹) در تحقیقی با عنوان رابطه سازگاری فردی اجتماعی با پیشرفت تحصیلی نشان داد که سازگاری فردی - اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه ی معنی داری دارد. به علاوه دانشجویانی که از نظر فردی و اجتماعی سازگارتر هستند، پیشرفت تحصیلی بالاتری دارند. در تحقیقی لاکي^{۳۸} و براس به نقل از گرین و نوبل، (۲۰۱۰) رابطه بین باورهای معنوی و سنجش هوش و ویژگی های شخصیتی را مطالعه کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که عقاید و باورهای معنوی باعث افزایش میزان یادگیری و استفاده از دانش آموخته شده می شود. هم چنین با توانایی و مهارت های روان شناختی آموخته شده است که افراد می توانند با شرایط جدید خود را وفق دهند. این توانایی ها شامل حافظه، سرعت پردازش بیان، قدرت تجسم، آنالیز ادراکی انگیزه و پشتکار می باشد. لوین^{۳۹} (به نقل از توحیدی، ۱۳۸۴) در تحقیقی که به میزان همبستگی بین هوش و پیشرفت دروس مختلف پرداخته، به این نتیجه رسیده است که میزان همبستگی بین آنها ۱۰ الی ۵۰ درصد است. البته ممکن است که این مقدار در دوره های دبیرستان و دانشگاه کاهش پیدا کند. ویگلزورث^{۴۰} (۲۰۰۹) در تحقیقی رابطه بین هوش معنوی و توانایی رهبری کردن و مدیریت افراد را سنجید. براساس نتایج این تحقیق افرادی که هوش معنوی بالایی دارند در مواقع بحرانی قادر به کنترل وضعیت به صورت بهتری هستند. جین و پورهیت^{۴۱}، (۲۰۰۹) بر اساس دانشجویانی که عقاید معنوی بسیار قوی داشتند از دانشجویانی که عقاید مادی گرا داشتند نسبت به جهان پیرامون خود بیشتر کنجکاو بودند، هم چنین تمایل بیشتری برای کسب تجربیات تازه داشتند، برای اهداف خود آگاهانه تلاش می کردند و کمتر نگران عقاید و نظرهای دیگران در مورد خود بودند. دونا هو و بنسون^{۴۲} (۲۰۰۵) در پژوهشی که انجام دادند دریافتند که دینداری به نحو مثبتی با رفتارها و

³⁴ Mayer

³⁵ Hoseinpoor Z & Ranjdoost

³⁶ Burney & Takyi

³⁷ Sharifi

³⁸ Lukey

³⁹ Levin

⁴⁰ Wigglesworth

⁴¹ Jain & Purohit

⁴² Danuhue & Benson

ارزشهای فرا اجتماعی نوجوانان و جوانان رابطه دارد و این امر به طور بالقوهای از درگیر شدن نوجوانان در رفتارهای منفی و سازش نایافته ای چون بزهکاری، مصرف مواد و الکل و برقراری روابط نامشروع جنسی پیشگیری می کند و از این طریق سازگاری اجتماعی آنان را تسهیل می کند. جانسون^{۴۳} (۲۰۰۰)، نشان داد که بین دوستی های دو جانبه و پذیرش همسالان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر و دختر دبیرستانی رابطه ی مثبت و معناداری وجود دارد. سازگاری اجتماعی به عنوان عامل پیش بینی کننده ی عملکرد تحصیلی معرفی شد.

۳. روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نوع بررسی به صورت میدانی، از لحاظ تحلیل داده ها از نوع توصیفی-همبستگی بوده که در آن به بررسی رابطه بین هوش معنوی و اخلاقی و سازگاری اجتماعی دانش آموزان با عملکرد تحصیلی آنان به صورت موردی در منطقه ۳ شهر کرج پرداخته شده است. جامعه آماری این پژوهش را دانش آموزان دختر مقطع دبیرستان (پایه چهارم تجربی) ناحیه ۳ کرج تشکیل داده اند که طبق بررسی صورت گرفته، حجم این جامعه آماری برابر با ۱۲۰۰ دانش آموز بوده است. در این تحقیق به منظور تعیین حجم نمونه آماری از جدول مورگان استفاده شده است و تعداد ۲۹۱ دانش آموز سال چهارم به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شد. اطلاعات به دو صورت میدانی و کتابخانه ای و در دو قالب اطلاعات و یا داده های ثانویه و اولیه گردآوری می گردد: داده های اولیه این پژوهش توسط پرسشنامه های استاندارد به صورت میدانی در مدارس دوره متوسطه دخترانه در منطقه ۳ شهر کرج گردآوری شد. همچنین محقق برای جمع آوری داده های ثانویه از دو روش زیر استفاده می نماید: الف: مطالعات کتابخانه ای (بررسی کتاب ها، مجلات علمی، مقاله های و پایان نامه های ارائه شده در ارتباط با موضوع تحقیق) ب: اینترنت (بررسی تعدادی از سایت های علمی و پایان نامه ها و مقالات به چاپ رسیده در ژورنال های معتبر مرتبط با موضوع تحقیق حاضر در زمینه مطالعات صورت گرفته). ابزارهای گردآوری در این تحقیق به شرح ذیل بوده است:

پرسشنامه سازگاری بل (۱۹۶۲)^{۴۴}: این پرسشنامه در سال ۱۹۶۲ توسط بل تدوین گردید. وی در زمینه ی سازگاری دو پرسشنامه ارائه کرده است که یکی مربوط به دانش آموزان و دانشجویان است و دیگری مربوط به بزرگسالان. هر فرم پنج بُعد سازگاری را در بر می گیرد که عبارتند از: الف) سازگاری در خانه^{۴۵} ب) سازگاری بهداشتی^{۴۶} ج) سازگاری اجتماعی^{۴۷} د) سازگاری عاطفی^{۴۸} و ه) سازگاری تحصیلی^{۴۹}. اعتبار هر یک از ابعاد یاد شده در بالا، امکان مقایسه افراد را با یکدیگر ممکن می سازد. ارزیابی این پنج نوع سازگاری، امکان تعیین موقعیت و دشواری های مخصوص سازگاری را مشخص می کند. استفاده از حروف کوچک الف، ب، ج، د، ه- که منطبق با پنج سازگاری و شماره ها است، درمانگر را قادر می سازد تا به درک بدون تأمل مسائل ویژه ی مربوط به هر مرحله دست یابد. نمره ی کل به دست آمده را می توان جهت نشان دادن موقعیت عمومی سازگاری به کار برد. این پرسشنامه دارای ۱۶۰ سوال است که هر سوال از سه گزینه ی بلی، خیر و نمی دانم تشکیل شده است (رحمتیان، ۱۳۹۲). **اعتبار و روایی پرسشنامه سازگاری بل BAI:** اعتبار آزمون مجدد گزارش شده در راهنمای آزمون از ۰/۷۰ تا ۰/۹۳ و ضریب همسانی درونی از ۰/۷۴ تا ۰/۹۳ متغیر بوده است. بل (۱۹۶۲) ضرایب اعتبار را برای خرده مقیاس های سازگاری در خانه، سازگاری بهداشتی، سازگاری اجتماعی، سازگاری عاطفی، سازگاری شغلی و برای کل آزمون به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۸۱، ۰/۸۸، ۰/۹۱، ۰/۸۵ و ۰/۹۴ گزارش کرده است. همچنین این آزمون روایی بالایی در تشخیص گروه های بهنجار از نورو تیک و همبستگی با آزمون شخصیت آیسنگ نشان داده است (رحمتیان، ۱۳۹۲). این پرسشنامه توسط بهرامی احسان (۱۳۸۴) بعد از ترجمه و ویرایش بر روی ۲۰۰ نفر به صورت تصادفی اجرا شد. اعتبار این آزمون با روش آلفای کرونباخ بر اساس ۸۰ سوال که تامین کننده ی تمام بخش های قابل محاسبه از قبیل سازگاری کل، سازگاری در خانه، سازگاری بهداشتی، سازگاری اجتماعی، سازگاری عاطفی و سازگاری شغلی یا تحصیلی بود، محاسبه گردید و ضریب آلفای آن معادل ۰/۸۹ به دست آمد (بهرامی، ۱۳۸۴).

⁴³ Johnson

⁴⁴ Bell Adjustment Inventory (BAI)

⁴⁵ Home Adjustment

⁴⁶ Health Adjustment

⁴⁷ - Social Adjustment

⁴⁸ - Emotional Adjustment

⁴⁹ - Occupational Adjustment

پرسشنامه هوش اخلاقی لنینک و کیل (۲۰۰۵): این پرسشنامه توسط لنینک و کیل در سال ۲۰۰۵ ساخته شد، این پرسشنامه شامل ۴۰ سوال است و میزان هوش اخلاقی فرد را می‌سنجد. طبقات ۵ گونه پاسخ در این پرسشنامه عبارتند از: هرگز، به ندرت، بعضی اوقات، در بیشتر مواقع، در همه مواقع پرسش نامه هوش اخلاقی ۱۰ مولفه دارد، که برای هر ۱۰ مولفه عنوان شده ۴ سوال در پرسشنامه طراحی شده است که به ما اجازه می‌دهد تا هر مولفه را به صورت مجزا یا گروهی مورد بررسی قرار دهیم این مولفه‌های عبارتند از: ۱- عمل کردن مبتنی بر اصول، ارزش‌ها و باورها، ۲- راستگویی، ۳- استقامت و پافشاری برای حق (ایستادگی به خاطر حقیقت، ۴- وفای به عهد، ۵- مسئولیت پذیری برای تصمیمات شخصی، ۶- اقرار به اشتباهات و شکست‌ها، ۷- قبول مسئولیت برای خدمت به دیگران، ۸- فعالانه علاقمند بودن به دیگران (اهمیت دادن خود جوش به دیگران، ۹- توانایی در بخشش اشتباهات خود و آخرین مولفه نیز: ۱۰- توانایی در بخشش اشتباهات دیگران (اله یاری، ۱۳۹۱). **روایی و پایایی آزمون هوش اخلاقی لنینک و کیل (۲۰۰۵):** این پرسشنامه توسط مارتین و استین در سال ۲۰۱۰ تایید شده است. ابزار فوق به وسیله اراسته و همکاران (۱۳۸۹) برای روایی بیشتر به فارسی و انگلیسی و مجدداً فارسی ترجمه و روایی آن تایید شد. پایایی آن (الفای کرونباخ) برابر با ۰/۸۹۷ محاسبه گردید. همچنین امتیاز پرسش نامه در گروه نمونه همین آزمون از طریق الفای کرونباخ ۰/۸۹ برآورد شد. روش نمره گذاری: همانطور که گفته شد هر سوال شامل پنج گزینه اعم از هرگز، به ندرت، بعضی اوقات، در بیشتر مواقع، در همه مواقع است که با علامت زدن هر کدام از گزینه‌های بالا به ترتیب ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ برای آزمودنی لحاظ می‌گردد، که در نهایت نمره بدست آمده بر ۲ تقسیم گردیده و بالاترین نمره شما ۱۰۰ و پایین ترین نمره ۲۰ است (اله یاری، ۱۳۹۱).

پرسشنامه هوش معنوی SISRI (۲۰۰۸): پرسشنامه هوش معنوی کینگ (SISRI) در سال ۲۰۰۸ توسط کینگ طراحی و ساخته شد. این پرسشنامه دارای ۲۴ گویه است و چهار زیر مقیاس دارد: تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی، آگاهی متعالی و بسط حالت هشیاری. هر چه فرد نمره بالاتری در این پرسشنامه بگیرد دارای هوش معنوی بیشتری است. طیف نمره دهی آن بر اساس لیکرت پنج گزینه ای از بسیار درست تا کاملاً نادرست می‌باشد. **روایی و پایایی آزمون هوش معنوی کینگ:** در پژوهش رقیب و همکاران (۱۳۸۹) پایایی این مقیاس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ برآورد شد. روایی صوری و محتوایی مقیاس توسط متخصصان روان‌شناسی مورد تایید قرار گرفت. برای برآورد روایی همگرایی از پرسشنامه‌ی تجربه‌ی معنوی غباری بناب به طور همزمان استفاده شده که ضرایب همبستگی این دو پرسشنامه ۰/۶۶ به دست آمده است. برای محاسبه‌ی روایی سازه مقیاس از تحلیل عامل اکتشافی و تحلیل عامل تاییدی مرتبه‌ی اول استفاده شد. نتیجه‌های به دست آمده نشان داد که این مقیاس ابزاری پایا برای سنجش هوش معنوی است و با توجه به روایی و پایایی مناسب، آن را می‌توان در محیط‌های آموزشی و پژوهشی مانند دانشگاه استفاده نمود (رقیب و همکاران، ۱۳۸۹). به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، نیز از آزمون‌های ضریب همبستگی اسپرمن و رگرسیون چند متغیره استفاده شد.

۴. یافته‌ها

تجزیه و تحلیل توصیفی مولفه‌های هوش معنوی

در جدول ۱ نتایج حاصل از بررسی شاخص‌های مرکزی (شامل میانگین، میانه و مد داده‌ها) و شاخص‌های پراکندگی (شامل انحراف از معیار داده‌ها) به همراه بیشینه و کمینه داده‌ها نمایش داده شده است.

جدول ۱: تحلیل توصیفی مولفه‌های متغیر هوش معنوی

هوش معنوی	میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	کمینه	بیشینه
تفکر وجودی انتقادی	۱۲/۹۴	۱۲/۰۰	۱۲/۰۰	۴/۹۴۹۰	۲۴/۴۹۳	۵	۲۷
تولید معنای شخصی	۱۰/۱۹	۹/۰۰۰	۹/۰۰	۵/۰۵۹۳	۲۵/۵۹۷	۳	۲۴
آگاهی متعالی	۱۲/۴۰	۱۱/۰۰۰	۷/۰۰	۵/۶۹۶۴	۳۲/۴۴۹	۵	۲۸
بسط حالت هوشیاری	۹/۷۹	۹/۰۰۰	۸/۰۰	۳/۸۲۱۰	۱۴/۶۰۱	۲	۲۱

نمرات درج گردیده شده در جدول ۱ بر اساس مجموع نمرات بدست آمده برای هر یک از مولفه های هوش معنوی می باشد. در این پژوهش "تفکر وجودی انتقادی و آگاهی متعالی" هر یک دارای ۷ سوال بوده و رنج نمرات آن ها در بازه عددی ۰ الی ۲۸ (با میانه ۲۴) قرار گرفته شده است (گزینه های پاسخ دهی به سوالات این پرسشنامه دارای نمرات ۰ الی ۴ می باشد). همچنین دو مولفه "تولید معنای شخصی و بسط حالت هشیاری" هر یک دارای ۵ سوال بوده و نمرات آن ها بین رنج عددی ۰ الی ۲۰ (با میانه ۱۰) می تواند تعریف شود. با عنایت به موارد مذکور و نمرات درج شده در جدول شماره ۱ مشخص می گردد که "تفکر وجودی انتقادی و آگاهی متعالی" هر دو به ترتیب با میانگین های به ترتیب ۱۲/۹۴ و ۱۰/۱۹ مقدار پایین تر از حد متوسط (نمره ۲۴) را نشان داده اند، به عبارتی دانش آموزان در این دو بعد از نمرات بالایی برخوردار نمی باشند. مقادیر دو شاخص مرکزی دیگر نیز؛ یعنی میانه و مد داده ها برای هر دو مولفه مورد نظر مقادیر نزدیک به میانگین داده ها را گزارش نموده که صحت نتایج بدست آمده برای مقدار میانگین داده ها را افزایش می دهد. همچنین انحراف از معیار داده ها نیز در هر دو مولفه مورد نظر، با توجه به رنج کمینه و بیشینه داده ها، مقدار کوچکی را گزارش نموده که این مهم نشان دهنده پایین بودن میزان پراکندگی داده ها می باشد. اما نتایج در دو متغیر دیگر یعنی "تولید معنای شخصی و بسط حالت هشیاری" کمی متفاوت تر گزارش شده است. در متغیر آگاه متعالی مقدار میانگین عددی داده ها برابر بوده است با ۱۲/۴ که بالاتر از حد متوسط بوده به عبارتی دانش آموزان در این بعد از هوش معنوی مناسبی برخوردار بوده اند. در ارتباط با مولفه بسط حالت هشیاری نیز مقدار میانگین ۹/۷۹ گزارش شده که در این بعد نیز مقدار متوسطی را می توان مشاهده نمود. در هر دو متغیر در این بخش نیز مقادیر میانه و مد داده ها نزدیک به میانگین داده ها بوده و انحراف از معیار داده ها نیز در رنج عددی کمینه و بیشینه مقدار پراکندگی پایینی را گزارش نموده است.

تجزیه و تحلیل توصیفی مولفه های هوش اخلاقی

در جدول ۲ نتایج حاصل از بررسی شاخص های مرکزی و شاخص های پراکندگی به همراه بیشینه و کمینه داده ها برای مولفه های متغیر هوش اخلاقی نمایش داده شده است.

جدول ۲: تحلیل توصیفی مولفه های متغیر هوش اخلاقی

هوش اخلاقی	میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	کمینه	بیشینه
اهمیت به دیگران	۹/۱۸۲۱	۹/۴۰۰۰	۹/۴۰۰۰	۲/۸۶۵۵۷	۸/۲۱۲	۴/۰۰	۱۶/۰۰۰۰
قبول مسئولیت خدمتی	۹/۳۲۳۰	۸/۵۰۰۰	۹/۴۰۰۰	۲/۹۰۶۳۷	۸/۴۴۷	۴/۰۰	۱۹/۰۰۰۰
بخشش خود	۹/۳۷۴۵	۹/۴۰۰۰	۸/۵۰۰۰	۲/۹۶۰۷۶	۸/۷۶۶	۴/۰۰	۱۹/۰۰۰۰
راستگویی	۹/۴۳۹۸	۹/۴۰۰۰	۹/۴۰۰۰	۳/۰۷۰۲۶	۹/۴۲۷	۴/۰۰	۱۹/۰۰۰۰
پافشاری برای حق	۹/۴۴۶۷	۹/۴۰۰۰	۹/۳۰۰۰	۲/۸۰۶۳۵	۷/۸۷۶	۴/۰۰	۱۹/۰۰۰۰
مسئولیت پذیری در تصمیمات	۹/۴۵۰۱	۹/۴۰۰۰	۹/۴۰۰۰	۲/۹۱۲۵۳	۸/۴۸۳	۴/۰۰	۱۹/۰۰۰۰
اقرار به اشتباهات	۹/۴۵۷۰	۹/۴۰۰۰	۹/۴۰۰۰	۲/۸۶۷۳۰	۸/۲۲۱	۴/۰۰	۱۹/۰۰۰۰
بخشش دیگران	۹/۴۷۴۲	۹/۴۰۰۰	۹/۴۰۰۰	۲/۸۴۸۲۰	۸/۱۱۲	۴/۰۰	۱۹/۰۰۰۰
وفاعی به عهد	۹/۵۰۱۷	۹/۴۰۰۰	۸/۵۰۰۰	۲/۸۷۷۲۲	۸/۲۷۸	۴/۰۰	۱۹/۰۰۰۰
تطابق با اصول	۹/۶۳۲۳	۹/۷۰۰۰	۹/۴۰۰۰	۲/۸۹۳۳۰	۸/۳۷۱	۴/۰۰	۱۹/۰۰۰۰

در پرسشنامه هوش اخلاقی نیز هر یک از مولفه های ۱۰ گانه هوش اخلاقی از ۴ سوال تشکیل گردیده که گزینه های پاسخ دهی آن بر اساس طیف ۵ درجه لی لیکرت برای هر سوال نمرات ۱ الی ۵ را می توانسته منظور نمایند. مقادیر درج شده در جدول شماره ۷ بر اساس مجموع نمرات بدست آمده از سوالات هر مولفه بدست آمده است که می تواند بازه عددی ۰ الی ۲۰ را به خود اختصاص دهد. مقادیری که در جدول شماره ۲ گزارش شده است بر اساس مقدار میانگین داده ها به صورت غیر نزولی مرتب سازی شده است. بر این اساس می توان بیان داشت که نمرات به ثبت رسیده برای مولفه های هوش اخلاقی در شاخص میانگین مولفه ها، رنج عددی ۹/۱۸ الی ۹/۶۳ را تحت پوشش خود

قرار داده است به عبارتی دانش آموزان مورد بررسی از هوش اخلاقی نزدیک به متوسطی برخوردار بوده اند. نتایج نشان می دهد که در متغیر هوش اخلاقی مولفه "اهمیت به دیگران" در بین گروه مخاطبین تحقیق حاضر از پایین ترین مقدار (با میانگین ۹/۱۸) برخوردار بوده است. همچنین مولفه "تطابق با اصول" نیز از بالا ترین مقدار (با میانگین ۹/۶۳) در بین دانش آموزان گزارش شده است. به طور کلی نمی توان اختلاف قابل توجهی را در بین مولفه های هوش اخلاقی مشاهده نمود. سایر متغیرهای دیگر مقادیری بین این دو مولفه را گزارش نموده اند: قبول مسئولیت خدمتی (۹/۳۲۳۰)، بخشش خود (۹/۳۷۴۵)، راستگویی (۹/۴۳۹۸)، پافشاری برای حق (۹/۴۴۶۷)، مسئولیت پذیری در تصمیمات (۹/۴۵۰۱)، اقرار به اشتباهات (۹/۴۵۷۰)، بخشش دیگران (۹/۴۷۴۲) و وفای به عهد (۹/۵۰۱۷). افزودنی است در تمامی مولفه های مورد نظر نیز مقادیر میانه و مد داده ها مقدار نزدیک به میانگین داده ها را گزارش نموده است و انحراف از معیار داده ها نیز در رنج عددی کمینه و بیشینه مقدار پراکندگی پایینی را گزارش نموده است. به طور کلی: براینده یافته های حاصل از تحلیل توصیفی ویژگی های ۱۰ گانه هوش اخلاقی در بین دانش آموزان نشان داد که در تمامی مولفه های هوش اخلاقی، دانش آموزان از مقدار میانگین عددی نزدیک به متوسط برخوردار بوده اند و به عبارتی وضعیت برخوردارانی آنان از هوش اخلاقی در حد نسبتاً مطلوبی قرار دارد.

تجزیه و تحلیل توصیفی سازگاری

در جدول ۳ نتایج حاصل از بررسی شاخص های مرکزی و شاخص های پراکندگی به همراه بیشینه و کمینه داده ها برای متغیر سازگاری نمایش داده شده است.

جدول ۳: تحلیل توصیفی متغیر سازگاری

سازگاری	میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	کمینه	بیشینه
سازگاری بهداشتی	۷/۳۳	۸/۰۰۰۰	۵/۰۰۰۰	۲/۹۴۵۸۷۱۸	۸/۶۷۸	۲/۰۰۰۰	۱۴/۰۰۰۰
سازگاری در خانه	۷/۷۵	۸/۰۰۰۰	۸/۰۰۰۰	۳/۰۸۶۲۲۳۹	۹/۵۲۵	۱/۰۰۰۰	۱۶/۰۰۰۰
سازگاری عاطفی	۷/۷۸	۸/۰۰۰۰	۸/۰۰۰۰	۳/۰۷۳۷۶۲۴	۹/۴۴۸	۱/۰۰۰۰	۱۵/۰۰۰۰
سازگاری تحصیلی	۷/۸۱	۸/۰۰۰۰	۸/۰۰۰۰	۳/۱۰۱۷۱۲۲	۹/۶۲۱	۱/۰۰۰۰	۱۶/۰۰۰۰
سازگاری اجتماعی	۹۴۷	۹/۰۰۰۰	۹/۰۰۰۰	۳/۲۵۳۹۴۰۲	۱۰/۵۸۸	۱/۰۰۰۰	۱۸/۰۰۰۰
سازگاری کلی	۴۰/۱۵	۴۰/۰۰۰۰	۴۲/۰۰۰۰	۱۳/۲۶۴۶۸۴۹	۱۷۵/۹۵۲	۹/۰۰۰۰	۷۵/۰۰۰۰

در این بخش نیز نمرات هر یک از مولفه های مورد نظر بر اساس مجموع مقادیر هر یک از امتیازهای مربوط به سوالات برای هر یک از ابعاد مورد نظر بوده است (گزینه های پاسخ دهی به سوالات این پرسشنامه به صورت بله و خیر بوده است). همان طور که مشاهده می گردد در این بخش سازگاری بهداشتی پایین ترین میانگین (۷/۳۳) و سازگاری اجتماعی بالاترین میانگین (۹/۴۷) را در بین مولفه های متغیر سازگاری گزارش نموده است. طبق نرم اشاره شده در پرسشنامه می توان بیان داشت که نتایج بدست آمده از این پژوهش موید آن است که؛ سازگاری بهداشتی در دانش آموزان دختر با میانگین عددی (۷/۳۳) در بازه عددی متوسط (۵ الی ۹ طبق نرم دختران در پرسشنامه)، سازگاری در خانه در دانش آموزان دختر با میانگین عددی (۷/۷۵) در بازه عددی متوسط (۴ الی ۱۲ طبق نرم پرسشنامه)، سازگاری عاطفی در دانش آموزان دختر با میانگین عددی (۷/۷۸) در بازه عددی تقریباً متوسط (۷ الی ۱۵ طبق نرم پرسشنامه)، سازگاری تحصیلی در دانش آموزان دختر با میانگین عددی (۷/۸۱) در بازه عددی تقریباً متوسط (۵ الی ۱۳ طبق نرم پرسشنامه)، سازگاری اجتماعی در دانش آموزان دختر با میانگین عددی (۹/۴۷) در بازه عددی تقریباً متوسط (۹ الی ۱۹ طبق نرم پرسشنامه) و در نهایت سازگاری کلی در دانش آموزان دختر با میانگین عددی (۴۰/۱۵) در بازه عددی تقریباً متوسط (۳۱ الی ۵۸ طبق نرم پرسشنامه). مقدار میانه و مد داده ها نیز برای هر یک از متغیرهای مورد نظر در سازگاری مقادیر نزدیک به میانگین را نمایش داده، همچنین انحراف از معیار داده ها نیز در بازه عددی به ثبت رسیده در کمترین و بیشترین مقدار نمایش داده شده، بیانگر این مهم می باشد که پراکندگی داده ها پایین بوده است. به طور کلی: براینده یافته های حاصل از تحلیل توصیفی مولفه های سازگاری نیز در بین دانش آموزان دختر موید آن بوده که تمامی مولفه های مورد نظر در حد متوسط قرار گرفته شده اند که در این میان، سازگاری اجتماعی آنان از سایر مولفه های دیگر وضعیت مطلوب تری را گزارش نموده است.

تجزیه و تحلیل توصیفی عملکرد تحصیلی

در جدول ۴ نتایج حاصل از بررسی شاخص های مرکزی و شاخص های پراکندگی به همراه بیشینه و کمینه داده ها برای متغیرهای عملکرد تحصیلی نمایش داده شده است.

جدول ۴: تحلیل توصیفی متغیر عملکرد تحصیلی

بیشینه	کمینه	واریانس	انحراف معیار	مد	میانه	میانگین
۲۰	۱۲	۵/۷۶۴	۲/۴۰۱	۲۰	۱۸/۰۰	۱۷/۲۷

در این پژوهش به منظور بررسی عملکرد تحصیلی دانش آموزان معدل آن ها در نظر گرفته شد. همان طور که نتایج درج گردیده شده در جدول شماره ۴ نشان می دهد مقدار میانگین معدلی تحصیلی ۲۹۱ دانش آموز دختر که در پژوهش حاضر مورد بررسی قرار گرفته شده است (پایه چهارم تجربی) برابر بوده است با ۱۷/۲۷ که وضعیت تقریباً مطلوبی را گزارش می نماید. اما نگاهی به مقدار کمینه و بیشینه داده ها نشان می دهد پایین ترین مقدار معدلی که مشاهده شده است برابر بوده با ۱۲ و تعداد از دانش آموزان نیز دارای معدل ۲۰ بوده اند که این نمره در بخش مد داده ها نیز مشاهده می گردد. به عبارتی بیشتر از نمرات دیگر، دانش آموزان دارای معدل ۲۰ مشاهده شده است. اما میانه داده ها نشان می دهد که نیمی از دانش آموزان دارای معدل پایین تر از ۱۸ و نیمی نیز دارای معدل تحصیلی بالاتر از ۱۸ بوده اند. به طور کلی: براینده یافته های حاصل از تحلیل توصیفی معدل تحصیلی دانش آموزان نشان می دهد که دانش آموزان دختر مورد نظر دارای عملکرد تحصیلی مطلوبی بوده اند و مقدار میانگین ۱۷/۲۷ برای آن ها گزارش شده است.

نتایج تحلیل آمار استنباطی

رابطه هوش معنوی با عملکرد تحصیلی

جدول ۵: نتایج ضریب همبستگی میان متغیر هوش معنوی با عملکرد تحصیلی

بسط حالت هوشیاری	آگاهی متعالی	تولید معنای شخصی	تفکر وجودی انتقادی	Correlation Coefficient	عملکرد تحصیلی
۰/۲۶۳**	۰/۲۲۲**	۰/۲۷۴**	۰/۳۷۰**		
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Sig. (2-tailed)	
۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	N	

با توجه به مقدار سطح معنی داری آزمون مشخص می گردد که میان تمامی مولفه های هوش معنوی با عملکرد تحصیلی در سطح اطمینان ۹۹ درصد دارای رابطه معنی داری بوده است ($P < 0/01$). و در تمامی موارد میزان سطح معنی داری آزمون برابر با ۰/۰۰۰ می باشد. نتیجه فرضیه اول: نتایج بدست آمده موید وجود رابطه معنی دار میان متغیرهای هوش معنوی با عملکرد تحصیلی بوده است و فرضیه اول مورد تایید قرار می گیرد. بیشترین همبستگی بین تفکر وجودی با عملکرد تحصیلی بوده است.

رابطه هوش اخلاقی با عملکرد تحصیلی

جدول ۶: نتایج ضریب همبستگی میان هوش اخلاقی با عملکرد تحصیلی

مسئولیت پذیری در					Correlation Coefficient	عملکرد تحصیلی
بخشش دیگران	بخشش خود	تصمیمات	راستگویی	تطابق با اصول		
۰/۳۰۷**	۰/۴۱۱**	۰/۴۰۲**	۰/۳۹۵**	۰/۳۳۲**		
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Sig. (2-tailed)	
۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	N	

قبول مسئولیت					عملکرد تحصیلی
خدمتی	وفاعی به عهد	پافشاری برای حق	اهمیت به دیگران	اقرار به اشتباهات	
۰/۳۹۷**	۰/۳۹۴**	۰/۳۸۲**	۰/۳۸۳**	۰/۴۰۳**	Correlation Coefficient
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Sig. (2-tailed)
۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	N

در این بخش نیز با توجه به مقدار سطح معنی داری آزمون مشخص می گردد که هوش اخلاقی با تمامی متغیرهای عملکرد تحصیلی در سطح اطمینان ۹۹ درصد دارای رابطه معنی داری بوده ($P < 0/01$). نتیجه فرضیه دوم: نتایج بدست آمده موید وجود رابطه معنی دار میان متغیرهای عملکرد تحصیلی با هوش اخلاقی در بین دانش آموزان بوده است و فرضیه دوم نیز مورد تایید قرار می گیرد. در این میان بیشترین ضریب همبستگی بین اقرار به اشتباهات و مسئولیت پذیری تصمیمات با عملکرد تحصیلی دانش آموزان مشاهده شده است. همچنین پایین ترین رابطه نیز بین بخشش دیگران با عملکرد تحصیلی بوده است که میزان رابطه پایین ۳۰ درصدی را گزارش نموده است.

رابطه سازگاری با عملکرد تحصیلی

جدول ۷: نتایج ضریب همبستگی میان سازگاری با عملکرد تحصیلی

سازگاری در خانه	سازگاری در بهداشتی	سازگاری اجتماعی	سازگاری عاطفی	سازگاری تحصیلی	سازگاری کلی	عملکرد تحصیلی
۰/۵۹۶**	۰/۵۳۱**	۰/۴۱۷**	۰/۶۰۶**	۰/۶۰۷**	۰/۶۴۲**	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Sig. (2-tailed)
۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	N

همانند متغیرهای هوش اخلاقی و هوش معنوی در این بخش نیز مشاهده می گردد مقدار سطح معنی داری در روابط بین متغیرهای سازگاری با تمامی عملکرد تحصیلی در سطح اطمینان ۹۹ درصد دارای رابطه معنی داری بوده است ($P < 0/01$). نتیجه فرضیه سوم: در این بخش نیز نتایج بدست آمده موید وجود رابطه معنی دار میان عملکرد تحصیلی با مولفه های سازگاری در بین دانش آموزان بوده است و فرضیه سوم نیز مورد تایید قرار می گیرد. نتایج بدست آمده در این بخش موید آن است که بین سازگاری کلی با عملکرد تحصیلی بیشترین ضریب همبستگی به میزان ۰/۶۴ مشاهده گردیده است. اما در بین مولفه های مورد نظر همان طور که انتظار می رفت بیشترین ضریب همبستگی با عملکرد تحصیلی مربوط بوده است به سازگاری تحصیلی دانش آموزان. البته با مقدار اندکی فاصله سازگاری عاطفی نیز رتبه بعدی را به خود اختصاص داده و در کنار سازگاری تحصیلی بیشترین میزان رابطه را با عملکرد تحصیلی نشان داده است.

نتایج تحلیل رگرسیون

در این تحقیق از رگرسیون چند متغیره بهره جسته شد که در آن متغیرد عملکرد تحصیلی متغیر ملاک و متغیرهای هوش اخلاقی، هوش معنوی و سازگاری اجتماعی به عنوان متغیرهای پیش بین استفاده شده است. خلاصه آزمون رگرسیون چند متغیره گام به گام برای پیش بینی میزان عملکرد تحصیلی دانش آموزان در جدول ۸ نشان داده شده است:

جدول ۸: خلاصه آزمون رگرسیون چند متغیره جهت پیش بینی عملکرد تحصیلی

Durbin-Watson	Std. Error of the Estimate	Adjusted R Square	R Square	R	Model
۱.۴۴۷	۱.۷۷۹	.۴۵۱	.۴۵۷	.۶۷۶	۳

متغیرهای پیش بین: سازگاری کلی، تفکر وجودی انتقادی و بخشش خود

بر اساس نتایج جدول ۸ با توجه به آن که از روش رگرسیون گام به گام استفاده شده است که در آن در نهایت سه مدل ارائه گردیده شد که با توجه به معنادار بودن مدل سوم طبق آزمون ANOVA از مدل سوم بهره گرفته شد ($P < 0.01$). نتایج بدست آمده نشان می دهد که بین "متغیرهای پیشبین: سازگاری کلی، تفکر وجودی انتقادی و بخشش خود" با عملکرد تحصیلی، طبق ضریب همبستگی یعنی r برابر با ۰/۶۷۶ است. متغیرهای پیش بینی مورد نظر با توجه به ضریب تعیین چندگانه^{۵۰} می توانند تقریباً ۴۵/۷ درصد از تغییرات مربوط به "عملکرد تحصیلی" دانش آموزان را تبیین نمایند ($R^2 = 0.457$). برون داد بعدی تحلیل ضرایب رگرسیون مدل را نشان می دهد.

جدول ۹: ضرایب هر یک از متغیرها در مدل اندازه گیری عملکرد تحصیلی

Sig.	t	Standardized Unstandardized Coefficients			Model
		Beta	Std. Error	B	
.۰۰۰	۲۶.۸۹۳		.۴۲۲	۱۱.۳۴۵	(Constant)
.۰۰۰	۱۰.۱۵۹	.۵۱۲	.۰۰۹	.۰۹۳	سازگاری کلی
.۰۰۰	۳.۹۸۸	.۱۸۷	.۰۲۳	.۰۹۱	تفکر وجودی انتقادی
.۰۰۶	۲.۷۶۲	.۱۳۵	.۰۴۰	.۱۱۰	بخشش خود

a. Dependent Variable: تحصیلی عملکرد

نتایج جدول ۹ نشان می دهد که با توجه به مقدار سطح معناداری آزمون (Sig)، تنها متغیرهای پیش‌بین سازگاری کلی، تفکر وجودی انتقادی و بخشش خود، قادر به پیش‌بینی عملکرد تحصیلی هستند. آزمون معنی داری t در رگرسیون برای این ۳ متغیر در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنی دار است. با توجه به ضرایب استاندارد رگرسیون محاسبه شده شاخص سازگاری کلی با مقدار بتای ($Beta = .512$) سهم بیشتری نسبت به دو متغیر دیگر در پیش‌بینی میزان عملکرد تحصیلی دارد. بر اساس داده های موجود در جدول، می توان معادله رگرسیون را به شرح زیر نوشت:

$$0.110 * \text{بخشش خود} + 0.091 * \text{تفکر وجودی} + 0.093 * \text{سازگاری کلی} + 11.345 = \text{عملکرد تحصیلی}$$

بر پایه مدل رگرسیون بالا می توان گفت: با افزایش یک انحراف استاندارد در سازگاری کلی، تفکر وجودی انتقادی و بخشش خود، به ترتیب به اندازه ۰/۰۹۳، ۰/۱۱۰ و ۰/۰۹۱ میزان انحراف استاندارد "عملکرد تحصیلی" آنها تغییرات ایجاد می شود.

۵. بحث و مقایسه نتایج فرضیات پژوهش

فرضیه اول پژوهش

فرضیه اول این پژوهش مبنی بر اینکه بین هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود دارد مورد تایید قرار گرفته شد. در همین راستا بیابانگرد (۱۳۸۷) از جمله عوامل مهمی که به صورت مستقیم می توانند در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر بگذارد، هوش معنوی دانش آموزان می باشد که با نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر دارای همسویی می باشد. بر اساس اعتقاد وگان^{۵۱} (۲۰۰۲) هوش معنوی از راه های چندگانه برای شناخت و درک استفاده می کند و سعی بر این دارد تا زندگی ذهن و روح را با زندگی بیرونی و کاری انسانها به هم پیوند دهد، این پیوند به نظر می رسد گاه در حیطه شغلی افراد بوده و گاه همانند این پژوهش در حیطه تحصیلی افراد می تواند معنی گردد. طبق یافته های پژوهش حاضر می توان بیان داشت که برقراری این ارتباط بین ذهن و محیط اطراف افراد(بر اساس نگرش و تغییر رفتار ناشی از نگرش) می تواند در راستای عملکرد تحصیلی دانش آموزان نیز نمود داشته باشد. چرا که یافته های پژوهش حاضر دلالت بر آن داشته که افراد با هوش معنوی بالاتر از وضعیت عملکرد تحصیلی مناسب تری نیز برخوردار می باشند. در تبیین این مهم کریمی (۱۳۹۷) بیان داشته که برخی محققان، انگیزه پیشرفت را بیشتر درونی تلقی کرده اند و آن را در ارتباط با موفقیت و شکست تعریف کرده اند تا بر مبنای تأیید و عدم تأیید. در تایید این مهم محمدی (۱۳۸۵) بیان داشته که دانش آموزانی که انگیزه پیشرفت دارند، در

⁵⁰ R Square

⁵¹ Vaughan

مقایسه با دانش آموزانی که انگیزه پیشرفت کمی دارند، به مدت طولانی تر در انجام دادن تکلیف استقامت می کنند و به جای این که شکست خودشان را به عوامل بیرونی مانند دشواری تکلیف یا شانس نسبت دهند، آن را به تلاش نکردن (وضعیت درونی و تغییر پذیر) نسبت می دهند و تلاش خود را دو چندان می کنند تا موفق شوند. این مهم می تواند از طریق انواع هوش ها حاصل گردد که در پژوهش حاضر بر روی هوش معنوی و اخلاقی تاکید شده بود چرا که در آن مطالعات چندان صورت نگرفته است. گاردنر (۱۹۹۳) معتقد است یک نوع واحد و یکپارچه هوش نیست که موفقیت در زندگی را تضمین می کند، بلکه طیف گسترده ای از هوش وجود دارد که سبب موفقیت فرد در حیطه های مختلف می شود. بنابراین دانستن این که شخص فارغ التحصیل ممتازی است، تنها به این معنی است که او در جنبه هایی که با نمره سنجیده می شود بسیار موفق بوده است، اما درباره این که او به فراز و نشیب های زندگی چه واکنشی نشان می دهد، چیزی به ما نمی گوید. حال آن که نتایج این پژوهش نشان می دهد عملکرد افراد (در این پژوهش عملکرد تحصیلی دانش آموزان) نمی تواند منفک از عوامل درونی همچون برخورداری آن ها از میزان هوش (در این بخش هوش معنوی) باشد. بر این اساس به نظر می رسد افرادی که دارای هوش معنوی بالاتری می باشند، به واسطه نگاه عمیق تری که به موضوعات زندگی و معنی آن دارند و حس کنجکاوی آن ها بیشتر است، این ویژگی های می تواند بر روی عملکرد تحصیلی آن ها نمایانگر باشد.

شاید بتوان مکانسیم کارکردی این موضوع را از حوزه های متعددی تبیین نمود. یکی دلایلی که برای وجود رابطه میان هوش معنوی و عملکرد تحصیلی می توان بیان داشت (علاوه بر ژرف نگری و عمیق اندیشی این گروه از افراد که در بخش بالایی به آن اشاره شد) رفع اضطراب در افراد می باشد. به عبارتی افراد با عنایت به برخورداری از هوش معنوی که در دل خود ایدئولوژی را نیز می تواند به همراه داشته باشد، به مسائل با دیدی بازتر نگاه کرده و هر معلولی را منتج از علتی، و علت اصلی را نیز خداوند متعال دانسته اند. در تایید این مهم حشمت و همکاری (۲۰۰۸) بیان می دارد یکی از نگرانی های نظام آموزشی، اضطراب امتحان است. اغلب دانشجویان نمرات خوبی در طول ترم دارند اما در امتحانات پایان ترم با افت نمره مواجه می شوند که ممکن است به علت سطح بالای اضطراب آنها باشد. سالانه حدود ۱۰ میلیون دانش آموز در مقطع پیش دانشگاهی اضطراب امتحان را تجربه می کنند. ۱۵٪ از دانشجویان دانشگاه های آمریکا تجربه اضطراب امتحان را دارند (صبحی و همکاران، ۲۰۰۸). اما مک دونالد^{۵۲} (۲۰۰۱) بیان می دارد که اضطراب امتحان به عنوان یک پدیده متداول و مهم آموزشی، رابطه تنگاتنگی با عملکرد تحصیلی دارد و نتایج امتحانات نیز تأثیر به سزایی بر جنبه های مختلف زندگی فرد دارد. به اعتقاد ادواردز و همکاران^{۵۳} (۲۰۱۰) به نظر می رسد که دلیل افت تحصیلی بسیاری از دانشجویان ناتوانی در یادگیری یا ضعف هوشی نیست بلکه ناشی از سطح بالای اضطراب امتحان است.

فرضیه دوم پژوهش

فرضیه دوم این پژوهش مبنی بر اینکه بین هوش اخلاقی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود دارد مورد تایید قرار گرفته شد. سبحانی نژاد، (۱۳۸۷) در ارتباط با هوش اخلاقی بیان می دارد که هوش اخلاقی عبارت است از ظرفیت های ذهنی که در هوشیاری، یکپارچگی و تطبیق پذیری عملی جنبه های تعالی و معنوی فرد با زندگی شخصی، هدایت در جهت ایجاد پیامدهای عمیق وجودی، توسعه معنا داری، تصدیق خود برتر و سلطه بر وضعیت های معنوی سهیم است، به عبارتی می توان وجه اشتراک بالایی را در تعریف هوش معنوی و هوش اخلاقی بر اساس دیدگاه سبحانی نژاد (۱۳۸۷) مشاهده نمود به عبارتی کارکرد این دو نوع هوش با یکدیگر در برخی از موارد دارای همپوشانی می باشد و همین مهم می تواند یکی از دلایل تایید این فرضیه در پژوهش حاضر باشد. بوریان (۲۰۰۵) نیز در تشریح بیشتر این هوش بیان می دارد که هوش اخلاقی در بردارنده ظرفیت و توانایی در درست از خلاف، داشتن اعتقادات اخلاقی قوی و عمل به آن ها و رفتار در جهت صحیح و درست. براینکه این تعاریف از هوش اخلاقی به هم پیوسته بودن آن را با هوش معنوی تبیین می نماید. اما همان طور که پیشتر اشاره گردیده شده است از جنبه های نوآوری این پژوهش بررسی این مهم بوده که آیا هوش اخلاقی نیز می تواند مانند هوش معنوی وضعیت مطلوبی را بر روی عملکرد تحصیلی دانش آموزان ایجاد نماید که از طریق بررسی در این پژوهش مورد تایید قرار گرفته شده است اما تا کنون مطالعه ای به صورت مستقیم و مستقل در این زمینه صورت نگرفته شده است و بر همین اساس امکان مقایسه یافته ها با سایر پژوهش های دیگر در این زمینه وجود ندارد. در تبیین دلایل این مهم که چرا هوش اخلاقی نیز می تواند بر روی عملکرد تحصیلی فرد

⁵² McDonald

⁵³ Edwards et al.

تاثیر گذار باشد می توان به دو نظریه ذیل اشاره داشت؛ به اعتقاد تورهور و بلاچ فیلر^{۵۴}، (۲۰۰۹) هوش اخلاقی توصیف کننده تمایل و توانایی فرد در پیشبرد اهداف غیرشخصی و مسائلی به غیر از مسائل شخصی است و همچنین بلوهلاوک^{۵۵}، (۲۰۰۷) بیان می دارد که هوش اخلاقی هوشی است که قواعد پویا و پایدار را ساختاردهی می کند و فعالیت فرد را در محیطش شناسایی می کند. هوش اخلاقی ظرفیت خود را با اضافه کردن ارزش، نفوذ خود را بر روی محیط و بر دیگران و مدیریت زمان خود مشخص می سازد که این مهم می تواند بر روی قابلیت های مدیریتی دانش آموزان تاثیر گذار بوده و به تبع آن وضعیت عملکرد تحصیلی آنان مناسب تر از سایر افراد با میزان برخورداری پایین تر از هوش اخلاقی گزارش شده است.

فرضیه سوم پژوهش

فرضیه سوم این پژوهش مبنی بر اینکه بین سازگاری با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود دارد مورد تایید قرار گرفته شد. صدیقی (۱۳۹۲) در تبیین سازگاری بیان می دارد که ویژگی سازگاری به عنوان جریانی تلقی می گردد که به وسیله ی آن روابط میان افراد، گروه ها و عناصر فرهنگی در وضعیتی رضایت بخش برقرار باشد. به عبارت دیگر، روابط میان افراد و گروه ها به گونه ای برقرار شده باشد که رضایت متقابل آنها را فراهم سازد. اسلامی نسب (۱۳۸۳) نیز بیان داشته که منظور از سازگاری، رابطه ای است که میان فرد و محیط او، به ویژه محیط اجتماعی وجود دارد و به او امکان می دهد تا نیازها و انگیزه های خود را پاسخ گوید. فرد زمانی از سازگاری بهره مند است که بتواند میان خود و محیط اجتماعی اش رابطه ای سالم برقرار و انگیزه های خود را ارضا کند، در غیر این صورت او را ناسازگار قلمداد می کنیم. در واقع سازگاری با محیط، مهارتی است که باید آموخته شود و کیفیت آن مانند سایر آموخته ها به میزان علاقه و کوشش فرد برای یادگیری بستگی دارد. براینده موارد مذکور تبیین گر این مهم می باشد که سازگاری اولاً می تواند اکتسابی باشد و دوماً بر وضعیت تطابق فرد با محیط پیرامونیو همسویی او با این محیط تاثیر گذار باشد. یکی از این محیط ها برای قشر دانش آموزی را می توان در بحث تطابق دانش آموز با مدرسه و به عبارتی با معلمان خود متصور نمود. با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش نیز مشاهده می گردد که سازگاری نیز همانند هوش معنوی و اخلاقی می تواند بر روی عملکرد تحصیلی دانش آموزان موثر باشد. بر اساس مطالعه ای که توسط بصیر شبستری و همکاران (۱۳۹۲) در زمینه بررسی رابطه میان سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دندان پزشکی قزوین صورت گرفته شده است نیز یافته های پژوهش موید آن بوده است که بیشترین نمره ی میانگین سازگاری در دانشجویان با پیشرفت تحصیلی ثابت دیده شد این مهم با یافته های پژوهش حاضر دارای همسویی و همخوانی می باشد. در مطالعه دیگری که توسط ابطحی و ندری (۱۳۹۰) نیز به نام رابطه سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان متوسطه دانش آموزان متوسطه شهر زنجان انجام شده است عنوان شده که بین سازگاری با عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. در ابعاد سازگاری اجتماعی قالب اجتماعی، مهارت اجتماعی، روابط خانوادگی، روابط مدرسه ای و روابط اجتماعی با عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود داشت، که در این بخش یافته های پژوهش حاضر با نتایج بدست آمده از پژوهش ابطحی و ندری (۱۳۹۰) دارای همسویی می باشد.

مراجع

منابع فارسی

- ابطحی، معصومه و ندری، خدیجه (۱۳۹۰). رابطه خلاقیت و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان متوسطه، فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی، ۳(۲): ۱۶-۲۷.
- اسلامی نسب، ع. (۱۳۸۳). روانشناسی سازگاری، تهران: چاپ و نشر بنیاد.
- اسلاوین، رابرت، ای. (۱۳۹۸). روانشناسی تربیتی (نظریه و کاربریست) ترجمه: یحیی سید محمدی تهران: نشر روان.
- بهرامی احسان، هادی (۱۳۸۴). بررسی رابطه بین سازگاری اجتماعی و خودپنداره در میان دانشجویان محروم از پدر. پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران.
- بیابانگرد، ا. (۱۳۸۷). روش های افزایش عزت نفس در کودکان و نوجوانان، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
- توحیدی، حمید. (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. طرح تحقیقاتی آموزش و پرورش ناحیه ۴ تبریز.

⁵⁴ Thorhauer, & Blachfellner

⁵⁵ Belohlavek

- خرمی راد، اشرف؛ ارسنگ، شهرام و احمدی طهران، هدی (۱۳۹۲). ارتباط هوش معنوی با اضطراب امتحان در دانشجویان پرستاری و مامایی، نشریه آموزش در علوم پزشکی، ۱۳ (۴): ۹-۲.
- رحمتیان، محمد حسین (۱۳۹۲). مقایسه رابطه باورهای دینی نگرش سیاسی - اجتماعی و عملکرد تحصیلی با سازگاری اجتماعی دانشجویان دختر و پسر. پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد. رشته روانشناسی. دانشگاه آزاد اسلامی علوم و تحقیقات تهران.
- رقیب، مایده سادات؛ سیادت، سید علی؛ حکیمی نیا، بهزاد و احمدی، سید جعفر (۱۳۸۹). اعتباریابی مقیاس هوش معنوی کینگ (SISRI-24) در دانشجویان دانشگاه اصفهان، دست آوردهای روان شناختی، ۴ (۱): ۱۶۴-۱۴۱.
- رئیس، مرضیه؛ هممری، هدی و حیدری، سعیده (۱۳۹۲). ارتباط هوش معنوی با شادکامی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم، نشریه آموزش در علوم پزشکی، ۱۳ (۵): ۴۴۰-۴۳۱.
- سبحانی نژاد، علی رضا (۱۳۸۷). روابط متقابل و هوش هیجانی. تهران: انتشارات پویا.
- شبستری، سمیرا بصیر؛ ایمان، شیرین بک؛ سفیدی، فاطمه (۱۳۹۲). بررسی رابطه میان سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دندان پزشکی در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹. مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی، ۶ (۱۱): ۱-۱۰.
- صدیقی، ک (۱۳۹۲). بررسی میزان اثربخشی آموزش شناختی-رفتاری عزت نفس بر سازگاری اجتماعی دانش آموزان پسر پای هی سوم دبیرستان های نیشابو، پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
- عابدینی، یاسمین، دستجردی، نگین (۱۳۹۴). رابطه دینداری و هوش معنوی و تأثیر آنها بر عملکرد تحصیلی دانشجویان، نشریات دانشگاه اصفهان، ۹ (۱): ۵۲-۳۷.
- غفاری، مظفر (۱۳۹۴). بررسی ارتباط هوش اجتماعی و اخلاقی با عملکرد تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی شهرستان های مراغه و بناب در سال ۹۳، نشریه آموزش پرستاری، ۴ (۳): ۵۵-۴۸.
- غلامی، علی (۱۳۹۴). بررسی رابطه هوش معنوی و حمایت اجتماعی با خود تعیین گری و عملکرد تحصیلی دانش آموزان متوسطه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- فراهنگ پور، فرناز؛ خدیوی، اسداله و ادیب، یوسف (۱۳۹۰). رابطه هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، فصلنامه زن و مطالعات خانوادگی، ۳ (۹): ۱۱۹-۹۷.
- فریدونی، محمد؛ مرضیه، دهقانی و مصطفی، شیخ زاده (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین سطح هوش اخلاقی اعضای هیئت علمی دانشگاه ارومیه با شیوه های تدریس آنان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱. مجله دانشکده پرستاری و مامایی ارومیه، ۱۵ (۱۱): ۴۲-۲۳.
- قرمزی، خدامراد (۱۳۹۳). رابطه هوش اخلاقی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دبیرستان های عشایری شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- کاظمی، احسان؛ نوری، ابوالقاسم و قلی زاده، آذر (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین خودپنداره و سازگاری اجتماعی کارکنان اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی. دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی - (۱۷) پاییز: ۱۰۱-۱۱۸.
- کریمی، یوسف (۱۳۹۷). روان شناختی شخصیت. تهران: نشر ویرایش.
- محمدی، خدایار (۱۳۹۳). رابطه هوش اخلاقی با عملکرد تحصیلی و تفکر انتقادی دانشجویان پسر دانشگاه فرهنگیان فارس. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی - دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- مکفی، محمد (۱۳۹۲). رابطه هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر مقطع متوسطه شهرستان میناب، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- اله یاری، الهه (۱۳۹۱). رابطه هوش اخلاقی شادکامی و رشته تحصیلی در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه. پایان نامه کارشناسی ارشد. گروه روانشناسی شخصیت. دانشگاه آزاد واحد کرج.

منابع انگلیسی

- Abedi f, Sorkhiz.(2009).*the relationship between spiritual intelligence and personality characteristics in 19-50 years olds of sari city*. [Dissertation], Behshahr: Payam-e-noor university of Behshahr.[Persian].
- Afrouz Gh, Heydarali H, Mahmoudi N.(2009).Considering practicality, reliability, validity finding of spiritual questioner in students]. *Psychological researches*.;1(3): 1-23. [Persian].

- Animasahun, A. R. (2015). Intelligent quotient, emotional intelligence and spiritual intelligence as correlates of prison adjustment among inmates in Nigeria prisons. *J Soc Sci*, 22 (2):121-128.
- Bahrami M, Asami M, Fatehpanah A, Dehghani Tafti A, Ahmadi Tehrani G. (2012).Moral intelligence status of the faculty members and staff of the Shahid Sadoughi University of Medical Sciences of Yazd. *Iran J Med Ethics Hist Med*; 5(6): 81-95 .
- Belohlavek, P, (2007). *The unicist of ontology of ethical intelligence-* ed- lue Eagle group, p: 8.
- Borba M.(2005). *Building Moral Intelligence: The Seven Essential Virtues that Teach Kids to Do the Right Thing*. the University of Michigan: Jossey-Bass;.
- Donahue, J. M. & Benson, H. (2005). Religious and well-being of adolescents. *Journal of Social Issues*, 51(2): 145-160.
- Edwards SL, Rapee RM, Kennedy SJ, Spence SH.(2010). The assessment of anxiety symptoms in preschool-aged children: the revised Preschool Anxiety Scale. *J Clin Child Adolesc Psychol.*;39(3):400-9.
- Emmons, R. A. (2009). In spirituality and intelligence? Motivation, Cognition and the psychology of ultimate concern, *International Journal for the Psychology of Religion*, 10 (1):3-26.
- Eusebio, M. (2021). Academic Performance, Anxiety, and Feelings of Classroom Displacement in College Students amidst the COVID-19 Pandemic.
- Eybergen D.(2010). *Negative Thinking and Test Anxiety: Helping Students Manage the fear of Writing Tests*. Coach Apparent..[citd 2011 Feb 10]. available from: <http://dyaneybergen.com/503/negativethinking-and-test-anxiety-helping-students-manage-the-fear-of-writing-tests/>
- Farahan, E., & Harandi, R. (2021). Predict Cognitive Flexibility through Social Adjustment and Responsibility among female students. *Quarterly Social Psychology Research*, 10(40), 135-150.
- Gardner H.(1993). *Frames of mind, The Theory of multiple intelligences*, New York: Basic Books,; p 228.
- Ghobari bonab B.(2007). Spiritual intelligence. *Andishe-e-novin-e-a quarterly research J*; 3(10): 125-47. Available at: <http://www.magiran.com/temp/mag-pdf/7152014/4930-103482625-XP.pdf>.
- Green, N. W. & Noble, D. K. (2010). *Fostering spiritual Intelligence undergraduates, Growth in a course about consciousness*. Advanced Development Journal, Vol. 12, P:26-48.
- Hashmat SH, Hashmat M, Amanullah F, Aziz S.(2008). Factors causing exam anxiety in medical students. *J Pak Med Assoc.*;58(4):167-70.
- Hoseinpoor Z & Ranjdoost S.(2013). The relationship between moral intelligence and academic progress of students Third year of high school course in Tabriz city Advances in Environmental *.Biology*. 7(11): 3356-61 .
- Iglesias-Pradas, S., Hernández-García, Á., Chaparro-Peláez, J., & Prieto, J. L. (2021). Emergency remote teaching and students' academic performance in higher education during the COVID-19 pandemic: A case study. *Computers in Human Behavior*, 119, 106713.
- Iwata JN ,Oboru K , Higuchi M,Hiana R .(2000). Response of Japaanese and American students to anxiety and social skills questionair . *Journal of Personality Assessment* .; 74(1):48-62.
- Jain, M. & Purohit, P. (2006). Spiritual intelligence: A contemporary concern with regard to living status of the senior citizens. *Journal of the Indian academy of Applied Psychology*, Vol. 32, NO. 3, 227-233.
- Johnson AK.(2000). The peer effect on academic achievement a mony public elementary school students. *Mental Health* .; 13 (2) : 58-62
- Kamaluddin, M., Adawiyah, A., & Rusdin, R. (2020). Improving Emotional and Spiritual Intelligence of Students through Aqidah Morals. *international journal of contemporary islamic education*, 2(2), 91-107.
- Khodayarfar M.(2010)*Preparing measurement scales for spiritual attitudes in Sharif university students*[Dissertation].Tehran: Sharif University of Technology;2010.
- Mayer J.(2013). *Dose enhances academic performance in student with moral intelligence* [Dissertation]. Chamdigerth: School of Health Education: P.U.Chamdigerth University..
- McDonald A.(2001).The prevalence and effects of test anxiety in school children. *Educational Psychology.*; 21(1):89-101.
- Perry-Burney GD, Takyi BK.(2012). Self Esteem, Academic Achievement, and Moral .Development Among Adolescent Girls. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* .; 5(2):15-27.
- Robbinson N, Robinson HB.(2009).*Translated by Farid M. Mentally Retarded Children*. Mashad :Astan Qods.:52-43.
- Sharifi R.(2009).*Relationship between emotional satisfaction and social adjustment in Ahvaz students* [Dissertation]. Ahvaz: Chamran University;..

- Shoarinejad A. (2008). *Growth Psychology*. Tehran : Ettelaat, 170-81.
- Thorhauer, Y. & Blachfellner, S., (2009). "Business Intelligence Meets Mossral Intelligence". *International Review of Information Ethics*. 10 (2),
- Tizro, T. F., Mosazadeh, T., & Kazemi, R. (2020). The Effect of Spiritual Intelligence Training on Adaptability, Accountability and Legislation among 14-16 Year-Old Male Students.
- Valas H . Learned helplessness and psychological adjustment : effects of age , gen der and acadmic achievement . *Journal of Education Research*. 2001 ; 45 (1) : 71 -4.
- Vaughan, F. (2002). what is spiritual Intelligence? *Journal of Humanistic Psychology*, Vol. (42), No. (2). P:16-33.
- Wigglesworth, Cindy. (2009). *Spiritual intelligence and why It Matters*. The Inner words Messenger, A Newsletter to Spark the Inner Journey. Retrieved from internet: www.consciouspursuits.com.